

Słownik pojęć i terminów stosowanych w opiniach

Analiza i synteza (wzrokowa lub słuchowa) – procesy obejmujące przetwarzanie bodźców wzrokowych lub dźwiękowych, tj. rozkładanie na części i scalanie materiału wzrokowego (obrazki, wyrazy) lub słuchowego (dźwięki, zdania, słowa) w celu budowania całości obrazu/słowa

Analiza głoskowa – umiejętność rozkładania słów na głoski odpowiadające najmniejszym cząstkom języka (fonemom), np. *kot* => *k-o-t*

Analiza sylabowa – umiejętność rozkładania słów na sylaby, np. *lato* => *la-to*

Deficyty rozwojowe – zaburzenia rozwoju psychomotorycznego, wolniejsze tempo rozwoju określonej funkcji

Dysleksja rozwojowa = specyficzne trudności w uczeniu się; pojęcie to obejmuje zaburzenie uczenia się czytania (**dysleksja**), poprawnej pisowni (**dysortografia**), poziomu graficznego pisma (**dysgrafia**), zdolności matematycznych (**dyskalkulia**);

- określenie „rozwojowa” oznacza, że jej symptomy występują na każdym etapie rozwojowym, a opisane trudności nie pojawiają się nagle i obserwuje się je od początku nauki szkolnej; powinno się je dostrzec już w wieku przedszkolnym i wczesnym szkolnym, choć wówczas jeszcze zazwyczaj mówi się o ryzyku dysleksji
- określenie „specyficzne” oznacza, że zaburzenia umiejętności szkolnych i trudności w przyswajaniu treści dydaktycznych nie wynikają z obniżonych zdolności intelektualnych, wad rozwojowych, z błędów dydaktycznych szkoły ani z zaniedbań środowiskowych.

Opinia o specyficznych trudnościach w uczeniu się może być wydana nie wcześniej niż po ukończeniu przez ucznia klasy III szkoły podstawowej i jest aktualna na wszystkich kolejnych etapach edukacyjnych.

W życiu codziennym uczeń ze specyficznymi trudnościami w uczeniu się może mieć m.in. problemy z:

- wypowiedzianiem się i artykulacją złożonych wyrazów,
- wypełnianiem formularzy,
- zapamiętywaniem układów tanecznych czy gimnastycznych,
- zapamiętywaniem nazw i danych,
- myleniem numerów autobusów,
- wprowadzaniem cyfr we właściwej kolejności przy wybieraniu numeru telefonicznego,
- planowaniem, organizacją i zarządzaniem czasem,
- odróżnianiem strony prawej od lewej,
- czytaniem mapy, orientowaniem się w nieznanym terenie

Dysgrafia – specyficzne trudności w opanowaniu poprawnej formy graficznej pisma; przejawia się zniekształceniami graficznej strony pisma, takimi jak: niedokładność w odtwarzaniu liter, złe proporcje liter w wyrazie, brak połączeń liter, brak należytego odstępu między literami i wyrazami; te zniekształcenia pisma wynikają z zaburzeń funkcji percepcyjno- motorycznych (motoryki rąk, funkcji wzrokowych i koordynacji wzrokowo- ruchowej), co oznacza, że przy prawidłowym rozwoju funkcji percepcyjno- motorycznych nie stwierdzamy dysgrafii

Dyskalkulia – specyficzne zaburzenie zdolności matematycznych występujące bez jednoczesnego zaburzenia ogólnych funkcji umysłowych; objawy dyskalkulii to m.in.: nieumiejętność wykonywania elementarnych działań na materiale liczbowym (dodawania, odejmowania, dzielenia, mnożenia),

ogólne problemy w dedukcji, rozumowaniu, analizowaniu i wyciąganiu wniosków z działań matematycznych

Dysleksja – w wąskim ujęciu są to specyficzne trudności w czytaniu, u podłoża których leżą zaburzenia uwagi, percepcji i pamięci wzrokowej i słuchowej, funkcji językowych oraz ich koordynacji o różnym stopniu i zakresie; dysleksję rozpoznaje się u dziecka wówczas, gdy rozwój intelektualny jest prawidłowy, a mimo to utrzymują się trudności z opanowaniem umiejętności czytania i rozumienia czytanego tekstu

Dysortografia – specyficzne trudności w opanowaniu poprawnej pisowni. Przejawiają się one popełnianiem różnego typu błędów- typowo ortograficznych oraz specyficznych, takich jak: mylenie, opuszczanie lub dodawanie liter i sylab, przestawianie kolejności liter i sylab, upraszczanie grup spółgłoskowych, zapisy lustrzane. Dysortografię rozpoznajemy u uczniów o prawidłowym rozwoju intelektualnym, w przypadkach gdy trudności występują pomimo znajomości zasad pisowni, braku wad zmysłu i zaniedbania pedagogicznego, a spowodowane są deficytami funkcji percepcyjno-motorycznych

Dystraktory – różnorodne bodźce zewnętrzne rozprasające uwagę

Integracja sensoryczna – proces odbierania i przetwarzania przez układ nerwowy informacji ze wszystkich zmysłów (z ciała i środowiska) pozwalający na efektywne wykorzystanie ich np. podczas nauki, zabawy, czynności dnia codziennego, w funkcjonowaniu społecznym

Lateralizacja – stronność, asymetria funkcjonalna w odniesieniu do parzystych narządów ruchu i organów zmysłu znajdujących się po prawej i lewej stronie ciała przejawiająca się jako preferencja do używania ręki, nogi, oka i ucha leżących po jednej stronie osi ciała

Rodzaje lateralizacji:

- **Lateralizacja jednorodna** – dominacja czynności ruchowych jednej ze stron ciała (u większości ludzi prawej ręki, oka i nogi)
 - a) **Lateralizacja lewostronna** – dominacja lewej strony ciała: lewej ręki, oka, ucha i nogi
 - b) **Lateralizacja prawostronna** – dominacja prawej strony ciała: prawej ręki, oka, ucha i nogi
- **Lateralizacja skrzyżowana** – ustalona dominacja narządów ruchu i organów zmysłów, jednak nie po tej samej stronie ciała (np. dominacja prawego oka i lewej ręki oraz lewej nogi), co wskazuje na brak całkowitej dominacji jednej z półkul mózgowych dla czynności ruchowych po przeciwnej osi ciała
- **Lateralizacja niustalona** – brak dominacji stronnej ciała (oburęczność, obuocność)

Motoryka duża – sprawność ruchowa całego ciała (w tym np. zdolność utrzymywania równowagi ciała, koordynacja ruchów kończyn podczas chodzenia, biegania, skakania, jeżdżenia na hulajnodze, rowerze)

Motoryka mała (motoryka rąk) – sprawność ruchowa rąk w zakresie szybkości ruchów, ich precyzji, płynności- czynności niezbędnych podczas samoobsługi, rysowania, pisania

Myślenie arytmetyczne – rozumienie słownie sformułowanego problemu i wykonanie odpowiednich operacji liczbowych „w głowie”, umiejętność rozwiązywania prostych działań arytmetycznych w pamięci

Myślenie konkretne – czynność myślenia w oparciu o znane i „namacalne” (dotykalne, konkretne) sytuacje i przedmioty z codziennego życia

Myślenie przez analogię – polega na formułowaniu i wyciąganiu wniosków na temat danej sytuacji, przedmiotów na podstawie podobieństw między nimi

Myślenie przyczynowo- skutkowe – kojarzenie, wnioskowanie o prawidłowej kolejności następujących po sobie zdarzeń, umiejętność wskazywania następstw określonych sytuacji, wyszukiwania przyczyn pewnych stanów rzeczy, porządkowania zdarzeń

Myślenie słowno- logiczne – umiejętność definiowania, wnioskowania i kategoryzowania, świadczy o plastyczności myślenia oraz zdolności uczenia się, kreatywności w rozwiązywaniu problemów, samodzielności myślenia oraz umiejętności wyciągania wniosków

Orientacja przestrzenna – orientacja w stronach na płaszczyźnie i w przestrzeni

Pamięć fonologiczna – zdolność do zapamiętywania i prawidłowego odtwarzania kolejności głosek w wyrazach

Pamięć słuchowa bezpośrednia – umiejętność zapamiętywania słyszanych informacji i natychmiastowego ich odtworzenia

Pamięć wzrokowa – zapamiętywanie treści postrzeganych wzrokowo, zdolność do przyswajania i utrwalania informacji wzrokowych, a dzięki temu przyswajania wiedzy

Percepcja słuchowa – funkcje słuchowo- językowe związane ze słuchem fonemowym oraz umiejętnościami fonologicznymi (analiza i synteza głoskowa i sylabowa), a także pamięcią słuchową; zaburzenia tych funkcji są związane z nieprawidłowym działaniem analizatora słuchowego i mogą objawiać się: trudnością odróżniania głosek podobnie brzmiących (np. z-s, g-k, d-t), trudnościami w dokonywaniu analizy i syntezy głoskowej słów, opuszczaniem lub myleniem liter, końcówek wyrazów, przestawianiem kolejności liter, trudnościami w zapisywaniu zmiękczeń, różnicowaniu głosek i-j.

Percepcja wzrokowa – funkcje analizy i syntezy wzrokowej materiału konkretnego (obrazków, kształtów) lub abstrakcyjnego (teksty, zdania, wyrazy); zaburzenia tej funkcji objawiają się m.in.: myleniem liter o podobnym kształcie (a-o, l-t-l, m-n), myleniem liter podobnych, ale o różnym położeniu względem osi poziomej lub pionowej (b-p-g-d, m-w, n-u), opuszczaniem drobnych elementów liter (ogonki, kreski, kropki)

Rozwój umysłowy – rozwój funkcji poznawczych tzn. myślenia, pamięci, uwagi, wyobraźni) wyrażony liczbą, określany ilorazem inteligencji, możliwościami intelektualnymi

Ryzyko dysleksji – obecność symptomów dysharmonijnego rozwoju psychoruchowego dziecka (deficyty rozwoju funkcji uczestniczących w czynnościach czytania i pisania), które zapowiadają wystąpienie dysleksji rozwojowej

Spostrzegawczość wzrokowa – zwracanie uwagi na szczegóły, umiejętność dostrzegania nowych elementów

Sprawność manualna – sprawność ruchowa rąk dotycząca czynności graficznych (przede wszystkim pisanie, rysowanie, malowanie); przy obniżeniu sprawności manualnej obserwuje się: późne nabywanie umiejętności ubierania się, zapinania guzików, wiązania sznurowadeł, trudności w posługiwaniu się nożyczkami i obniżoną sprawność grafomotoryczną: obniżony poziom graficzny pisma, wolne tempo pisania, nieestetyczny wygląd zeszytów, dużą męczliwość przy czynnościach graficznych

Synteza głoskowa – umiejętność scalania głosek w słowa, np. n-o-s => nos

Synteza sylabowa – umiejętność scalania sylab w słowa, np. *so-wa => sowa*

Świadomość fonologiczna – świadomość podzielności słowa mówionego i umiejętność rozróżniania dźwięków języka w potoku mowy, która zaczyna się ujawniać u dzieci już w drugim roku życia i stopniowo zwiększa się wraz z dojrzewaniem; rozwój świadomości fonologicznej dziecka jest ściśle powiązany z rozwojem sprawności czytania i pisanie; należy rozwijać świadomość fonologiczną podczas zabaw słownych, powtarzania rymowanek, wyliczanek, wierszyków, wyszukiwania słów podobnie brzmiących, wyklaskiwania sylab czy dokańczania rozpoczętych przez rodzica słów

Tempo uczenia się wzrokowo-ruchowego – prędkość, z jaką dziecko potrafi odtworzyć prezentowane wzory graficzne; umiejętność ta wymaga sprawnego spostrzegania i zapamiętywania elementów graficznych, a następnie przetworzenia tego na ruch ręki

Opracowały:

Katarzyna Bagińska- pedagog

Karolina Żukowska- psycholog

Bibliografia:

Bogdanowicz M., Adryjanek A. (2004), *Uczeń z dysleksją w szkole*, Wydawnictwo Operon: Gdynia.

Bogdanowicz M., Bućko A., Czabaj R. (2008), *Modelowy system profilaktyki i pomocy psychologiczno- pedagogicznej uczniom z dysleksją*, Wydawnictwo Pedagogiczne OPERON: Gdynia.

Bogdanowicz M., Smoleń M. (2004), *Dysleksja w kontekście nauczania języków obcych*, Wydawnictwo Harmonia: Gdańsk

Krasowicz- Kupis G, Wiejak K. (2020), *Skala inteligencji Wechslera dla dzieci w praktyce psychologicznej*, Wydawnictwo Naukowe PWN: Warszawa.